

COMITÉ VAN AANBEVELING

Drs. Frits Sollewijn Gelpke
oud-bestuursambtenaar NNG,
oud-voorzitter Nieuw-Guinea
Raad, historicus.

Dhr. Fred Korwa
Papua vertegenwoordiger,
oud-medewerker Ministerie
van Landbouw

Drs. Cees van Dijk
oud-bestuursambtenaar
NNG, oud-minister van
Ontwikkelingssamenwerking
en van Binnenlandse Zaken

Drs. Nancy Jouwe
voormalig adjunct-directeur
Stichting Mama Cash,
bestuurslid Stichting HAPIN

Mr. Carel Schneider
oud-bestuursambtenaar NNG,
oud-ambassadeur, schrijver
(pseudoniem F. Springer)

Drs. Dirk Vlasblom
journalist NRC Handelsblad,
antropoloog en historicus
m.b.t. Papua

Dhr. Joop van Zijl
radio- en televisiejournalist,
o.a. redactie NOS

Dhr. Aad van den Heuvel
televisieprogrammamaker

Mr. Jan Herman van Roijen
oud-ambassadeur in Jakarta
en Londen

WOORD VAN DE VOORZITTER

Er wordt veel werk verzet binnen PACE en de resultaten daarvan zijn op onze website te zien. Recentelijk hebben we themapagina's aan de website toegevoegd waarmee we beogen achtergrondinformatie te geven over het materiaal dat we verzamelen en waar dat materiaal vandaan komt. De thema's worden ontwikkeld door enthousiaste medewerkers en we staan open voor suggesties. Ook indien uzelf een thema over Papua op de website wil plaatsen dan horen wij dat graag. Verderop in de nieuwsbrief meer over de themapagina's.

De materiële cultuur, de films, foto's en geschreven teksten in onze collectie nodigen uit tot verder onderzoek. Ik denk dan aan regionale vergelijking, historische analyse, beschrijving van materiaalgebruik, reflectie op ontwikkelingswerk en bestuur, etc. Omdat het ontsluiten van het erfgoed van Papua een centrale doelstelling is van PACE faciliteren wij graag een ieder die voor studie aan de slag wil met onze collectie.

De database waarin al het materiaal dat wij in kaart brengen wordt opgeslagen heeft een grondige herziening ondergaan. Onder leiding van Suzie Joku heeft Jurien Veenhuis de database geoptimaliseerd en de in- en uitvoer van gegevens vereenvoudigd. Op 13 april werd het resultaat op kantoor gepresenteerd. De aanwezige vrijwilligers en leden van het bestuur waren erg enthousiast over de veranderingen.

Verder in deze nieuwsbrief berichten we u over onze plannen om een steunpunt van PACE in Papua op te richten. Om het erfgoed beschikbaar te maken aan de mensen in Papua is het belangrijk dat er een aanspreekpunt komt in de regio. Onze partners zijn enthousiast over ons materiaal en willen graag samenwerken, maar het blijkt dat de geografische afstand tussen Nieuwegein en Papua te groot is om constructief aan de slag te gaan.

Mevrouw Ria Beckers-de Bruijn, lid van het Comité van Aanbeveling, is na een langdurige ziekte op 22 maart jl. overleden. Wij denken aan haar in dankbaarheid voor haar belangstelling en steun. Zacharias Sawor moest zich om gezondheidsredenen uit het bestuur terugtrekken. Hij was vanaf de oprichting van PACE lid van ons bestuur. Wij zullen zijn wijze inbreng missen.

Piet Bots is nieuw bestuurslid en vervangt Jaspert Slob. Piet heeft jarenlange ervaring als broeder OFM in Papua en is nu nog vanuit Nederland betrokken bij de ontwikkelingen in Papua. Het bestuur is blij met deze deskundige versterking. Suzie Joku is

ook een nieuw lid van het bestuur. Zij is automatiseringsdeskundige en geeft met grote inzet leiding aan de verbetering van de database en de website. Leo Dubbeldam verwelkomen we ook als lid van het bestuur en we zijn blij dat hij ook bij het Dagelijks Bestuur meedenkt en beslist. Hij is oud-directeur van het Centre for the Study of Education in Developing Countries en oud-hoogleraar in Utrecht. Carmen Halfhede en Erik Koren versterken nu de staf. Zij zijn beiden vooral bezig met de invoer van de gegevens naar de website en bouw van de themapagina's.

Jaap Timmer

DIGITALISERING COLLECTIE VAN NUNEN

Een aantal jaren geleden keerde pater van Nunen, antropoloog en docent op de Theologische Hogeschool in Abepura (STFT), terug naar Nederland. In de loop der jaren had hij een grote collectie boeken, tijdschriften, artikelen en wat dies meer zij opgebouwd – mogelijk de grootste collectie in Papua. Dit materiaal bevond zich nu op de STFT – achter slot en grendel, echter nog niet gecatalogiseerd en niet geordend, laat staan gedigitaliseerd. Dus feitelijk niet of nauwelijks toegankelijk. Begin oktober 2005 ging een *pilot project* van start met als doel het digitaal beschikbaar stellen van deze collectie aan een breder publiek. Dit project vond plaats onder leiding van Ineke de Vries – een van de oprichters van PACE. Cordaid heeft hiervoor een subsidie beschikbaar gesteld.

Twee Nederlanders en drie mensen uit Papua zelf zijn een half jaar bezig geweest met deze immense taak in Abepura.

Inekeenhaarmedewerkerszijnopveelverwachten onverwachte moeilijkheden gestuit. De programma's waarmee de bibliotheek van de STFT werkte bleken sterk verouderd te zijn. (Deze worden echter in alle bibliotheken in Papua gebruikt. Daarom is er toch aan vast gehouden.) Deskundigheid om nieuwe hardware en software te installeren was nauwelijks voorhanden. De Papua-leden van het team waren nog helemaal niet gewend om informatie nauwkeurig (dus foutloos) in te voeren. Maar ook andere problemen hebben een grote rol gespeeld: regelmatig liet de elektriciteitsvoorziening het afweten. In de maand december viel er zoveel regen dat vervoer van het guesthouse naar de werkplek soms onmogelijk werd. En dan werd Bert Jansen, de compagnon van Ineke, zo zwaar ziek dat hij naar Nederland moest. Tenslotte waren er de nodige moeilijkheden om iedere keer weer tijdig een

Het PACE-logo is een deel van de randversiering onderaan een

Marind-tifa/ trommel. De Marind wonen in het zuiden van Papua.

verlenging van het visum te verkrijgen. Achteraf kijkt Ineke er met een glimlach op terug.

Ondertussen zijn alle boeken etc. gecatalogiseerd, van een etiket voorzien en – voor zover nodig – ingebonden. De lijst bestaat uit 1250 boeken, 19 tijdschriften en ook de notulen van de Nieuw-Guinea Raad. Een lijst van al het materiaal dat zich in de collectie van Nunen bevindt, is nu digitaal beschikbaar. Voorts is een begin gemaakt met het verder digitaliseren van dit materiaal. Ondertussen zijn nu al 45 boeken beschikbaar op CD.

Dit *pilot project* heeft er zeker ook toe bijgedragen dat de staf van de theologische school zich er meer bewust van is geworden hoe waardevol dit materiaal uit de collectie van Nunen is, met name ook voor het zelfverstaan van de Papua's. Met andere woorden dat het werkelijk de moeite waard is zoveel energie en geld te steken in het goed bewaren van deze collectie en haar toegankelijk te maken voor een breder publiek.

Het ligt in de bedoeling dat dit materiaal ook via de website van PACE ter beschikking komt. In overleg met alle betrokkenen wordt bekeken hoe dit *pilot project* voortgezet kan worden. Er ligt nog minimaal twee jaar werken voor de boeg.

Piet Bots

INVOER VAN GEGEVENS VERBETERD

Onze database vormt het digitale hart van onze organisatie. Alle informatie die we verzamelen, leggen we erin vast. We bezitten daarom nu een schat aan gegevens die we beheren en ontsluiten voor het hogere doel. Onze database is enige jaren geleden ontwikkeld, toen PACE nog niet zo groot was en de informatie die werd opgeslagen minder complex. Naarmate we meer moesten vastleggen en dat met steeds meer mensen gingen doen, groeide de noodzaak te kijken naar manieren om de werkwijze te optimaliseren. Eind december zijn we begonnen met inventariseren van grote en kleine problemen die speelden bij het dagelijks gebruik. Zo toonde de database een groot aantal schermen. Met name voor nieuwe medewerkers werkte die hoeveelheid verwarrend en daardoor werd het lastig om snel ingewerkt te raken. Ook het printen van een boekenlijst bleek redelijk complex en het zoeken naar een film niet mogelijk met de bestaande zoekfunctie.

Uit die lijst van verbeteringen zijn de tien belangrijkste opgepakt. Jurien Veenhuis, een extern database-expert, heeft met de mensen op kantoor, Erik, Carmen, Anita en Sjoerd achterliggende problemen geanalyseerd en oplossingen bedacht. Deze zijn op 3 februari jl gepresenteerd in een zogenaamde 'kick off'. Daarin presenteerden we aan betrokkenen hoe we de problemen naar oplossingen hadden vertaald. Deze gezamenlijke kick off was belangrijk, omdat de bureaumedewerkers naderhand de wijzigingen zouden testen. De mensen die dagelijks met de database werken, zijn bij uitstek degenen die kunnen aangeven of het bijbehorende probleem was opgelost. Ik ben blij te kunnen mededelen dat dankzij de tijd en energie die gestoken is in het nauwkeurig specificeren van de problemen en het zeer secure testwerk, alle oplossingen getest zijn en een dikke voldoende hebben gekregen. Ter afsluiting hebben we op 13 april een workshop georganiseerd, waarin we het eindresultaat konden tonen. De aanwezigen kregen die middag nog even de kans om te oefenen met de nieuwe database en de reacties waren zeer positief. De informatie wordt nu gepresenteerd, op een manier die direct aansluit bij de wijze waarop medewerkers beschrijvingen invoeren. Daardoor wordt het werken met de database voor huidige en nieuwe medewerkers een stuk eenvoudiger.

Suzie Joku

STEUNPUNT IN PAPUA

Een van de deelnemers aan de conferentie 'Papua, Land of Peace' afgelopen oktober (zie Nieuwsbrief nummer 7, november 2005) was Budi Hernawan. Hij is de directeur van het bureau 'Justice and Peace' van het bisdom Jayapura. Onlangs was hij weer in Nederland – op doorreis naar Geneve in het kader van de jaarlijkse rapportage over de mensenrechten aan de VN.

Dit was een goede gelegenheid om hem uit te nodigen om met ons mee te denken over hoe het werk van PACE concreet aangewend kan worden in Papua. Hij meent dat gegevens die hier in Nederland verzameld zijn kunnen helpen om daar wegen naar vrede te ontwikkelen die aansluiten bij de eigen tradities van de Papua's.

Tot nu toe zijn er vanuit PACE een aantal bezoeken geweest aan Papua. Er zijn contacten gelegd met personen en instanties daar. Personen die bezig zijn met Papua, hun hart daar hebben liggen, maar dientengevolge door menigeen benaderd worden. Zij hebben het dikwijls veel te druk. Het gebruik en verwerking in Papua van wat hier in Nederland gedigitaliseerd is, is nog zeer beperkt. Hoe is daar meer vaart in te krijgen?

Tijdens het brainstormen kwamen we tot de conclusie dat er iets moet komen als een PACE-Papua, een klein bureau in Papua dat daar contacten kan uitbouwen, initiatieven kan stimuleren en warm houden. Een bureau ook dat de contacten met PACE in Nederland kan onderhouden en kan helpen bij de financiering van initiatieven in Papua. Vragen kwamen op als: moet dit bureau volledig onafhankelijk zijn of is het beter aan te leunen tegen bestaande instanties, zoals het Museum daar of de Universiteit? Of is het beter aan te leunen tegen een kerkelijke organisatie of een andere NGO? En dan natuurlijk de ham-vraag: wie zou hiervoor de geschikte leidinggevende zijn? Het leek ook wenselijk dat er een begeleidingscommissie in Papua zou komen voor een dergelijk bureau. Wie komen daarvoor in aanmerking? Meer vragen dan antwoorden.

In ieder geval hebben we weer een stap gezet om de doelstelling van PACE dichterbij te brengen: het Papua-Cultureel Erfgoed dat in Nederland is beschikbaar maken voor Papua.

Piet Bots

NIEUWE THEMA'S OP DE WEBSITE

Al lang bestond het plan om de website van PACE te verrijken met thema-pagina's. Sinds kort staan nu twee voorbeelden op de website. De eerste over zout: de betekenis van zout voor de Papua, m.n. in het binnenland; waar het gevonden wordt; verschillende manieren van zoutwinning; surrogaatzout en over de gevolgen van zout zonder jodium.

Een tweede website handelt over de Tehit-mensen in de Vogelkop. Beschreven wordt waar ze leven, tot welke taalgroep ze behoren, enkele culturele kenmerken, iets over handel en huwelijk. Het geheel is voorzien van een uitgebreide literatuurlijst.

Beide pagina's geven eerst een algemeen beeld. Met doorklikken kan men meer gedetailleerde informatie krijgen.

PACE hoopt dat deze pagina's uitnodigen om te reageren in de vorm van aanvullingen en uitbreidingen – correcties eventueel. Nog mooier zou zijn als lezers zich uitgedaagd voelen om zelf een themapagina bij te dragen. PACE staat er open voor.

Piet Bots

WAAR OF NIET WAAR?

Op het eerste stukje kregen we behalve veel algemeen positieve reacties ook twee met directe inlichtingen over het bewerken van schelpen.

Anton Ploeg schreef, dat de Wanggulam Dani bij Bokondini de toppen van de kauri's afslepen op slijpstenen. Na het verwerven van stalen kapmessen werd het ze mogelijk de top er met de punt van het kapmes af te wringen. Dat leverde een grillige en slordige breuklijn op, wat niet ter zake deed, want de schelpen werden met de spleetkant boven, op dik geluste banden gehecht. Slijpen was heel wat meer werk vertelden de Dani. En bij verscheidene etnische groepen werden stukken van verschillend formaat van de kauri's afgehaald. De Me gingen er ver in!

Harry Kamma vond in een boek dat we cadeau kregen (*Tambaran* van René Gardi) een hoofdstuk over een dorp van schelpenslijpers, die sierringen zaagden van grote schelpen met een zaagsnaar van gedraaide bamboevezels. De schelpen werden in een stelling klemgezet en twee man trokken de snaar over de schelp. De zaagsnede werd telkens ingewreven met water en zand. Dit speelde zich weliswaar af in Papoea Nieuw-Guinea, maar de techniek zou algemener kunnen zijn.

Het blijkt toch steeds moeilijk om de technische mogelijkheden van mensen uit andere culturen te beoordelen en hun gereedschap op de juiste waarde te schatten.

Het gereedschap dat we nu aan de orde stellen (zie foto) komt uit het Sterrengberge.

Toen ik als kind voor het eerst een dergelijk voorwerp onder ogen kreeg, werd me verteld, dat het een patjol was, een hak: want in het Bergland hadden ze mooie grote tuinen en die moesten met goed gereedschap bewerkt zijn, en dit was duidelijk tuingereedschap. Zeker geen bijl, met zoiets viel toch geen boom om te hakken!

Een latere mening, waarbij dit voorwerp als een dissel wordt gezien (vanwege de dwarsgezette kling), is van Kooijman (*Material aspects of the Star Mountains Culture*):

“Dit verklaart echter niet, waarom in dit gedeelte van het Bergland alleen dissels worden gevonden en geen bijlen. Je zou denken, dat deze mensen die geen boten maken en geen stammen uithollen bijlen zouden prefereren boven dissels. Maar er zijn in dit gebied géén bijlen gevonden, hoewel die veel geschikter lijken voor de ruwe houtbewerking die hier plaatsvindt, vooral voor het omhakken van kleinere bomen.”

Nova Guinea (New Series), Volume 10, Issues 2-3, 1962

Deze mening gaat uit van de manier waarop in andere delen van de wereld de bijl en de dissel worden gebruikt.

In hun boek over de stenen bijlen van Irian Jaya (wat we in de vorige nieuwsbrief al noemden) bestuderen Pierre en Anne-Marie Pétrequin het gebruik van de bijlen en dissels en vergelijken dat met elkaar.

Ten eerste blijkt dat beide stukken gereedschap op een andere manier worden gebruikt dan in het Westen: er wordt met beide van boven het hoofd naar beneden geslagen en de boom wordt op borsthoogte van de kapper geraakt. Op die hoogte wordt hij ook gekapt. Er wordt niet mee gezwaaid en er wordt weinig kracht op uitgeoefend. Het gewicht van steen en steel en het onderling evenwicht daartussen moeten meewerken aan het effect van de slag. Met beide worden spanen afgeslagen, maar niet helemaal, aan de onderkant worden de spanen met de hand losgetrokken. Met beide wordt enigszins schuin geslagen, al komt de slag met de bijl aan de zijkant van de boom en die van de dissel aan de voorkant.

Het blijkt dat er überhaupt weinig verschil is in het werk waarvoor bijl en dissel worden gebruikt en waar er verschil is, blijkt de dissel

een verbetering van de bijl. Er kunnen juist beter dunnere stammen en takken mee gekapt en er kunnen snellere en zekerder slagen mee gemaakt worden. De kling heeft minder te lijden in deze vorm van klinghouder en de slag wordt beter opgevangen.

Kortom, het is dus eigenlijk geen dissel, maar een bijlvorm die perfect is uitgebalanceerd. En dus moeten we een andere term gebruiken, zoals kniebijl (naar de vorm), schouderbijl (naar de draagwijze) of dwarsbijl (naar de zetting).

Miekee Kijne

NIEUW VERSCHENEN BOEKEN

Jan Peter Verhave en Henk W.A. Voorhoeve (red.) 2005, *De Dienst van Gezondheidszorg in Papoea 1950-2000*. Wageningen: Werkgroep Geschiedenis Tropische Geneeskunde. 172 pp.

ISBN-10: 9080471887, ISBN-13: 9789080471887, € 17,50 plus verzendkosten: NVTG, Postbus 83, 6700 AB Wageningen, 0317-428622, nvtg@xs4all.nl

In Papoea lag vanaf 1950 het accent op de bestrijding van veel voorkomende volksziekten. De diverse auteurs zien terug op hun persoonlijke belevenissen met de Papoea's en de ziekten waaraan de bevolking leed. Ook de opleiding van Papoea's en de onderlinge samenwerking in preventieve en curatieve zorg heeft velen geboeid. Dit boek is mede een belangrijke bijdrage aan de geschiedenis van de medische ontwikkelingen in Zuid-Oost Azië.

H.A. Lorentz (herdruk uit 1913), 2005, *Zwarte mensen, witte bergen*. Amsterdam: Atlas. 271 pp. ISBN: 90 450 0508 5, € 22,50

Verslag van de tweede Nederlandse expeditie (1909) naar de eeuwige sneeuw van Nieuw-Guinea. Niet alleen vanwege de gebeurtenis op zich maar ook door de boeiende wijze waarop verslag wordt gedaan en de bijzondere verhouding tussen expeditieleider Lorentz en de Dajak hulpkrachten is het lezen van deze herdruk meer dan de moeite waard.

Marga Claus, 2006, *De vader van Serafyn*.

Amsterdam: Van Gennep. 320 pp. ISBN 9055156356, Prijs 17,90 (Eerder uitgegeven in het Fries met als titel *De heit van Serafyn*. ISBN 90 70098 88 1)

Het verhaal gaat over een jonge Franciscaan, die een groot deel van zijn leven doorbracht bij de Ekari's en geeft een indringend tijdsbeeld waarin de moeilijkheden van het misseleven en het tragisch leven van de Papoea's elkaar raken.

Tom Tetteroo, Peter Tetteroo en Kiki van Bilsen (red.), 2006, *Dagboek op toiletpapier; een leven bij de Papoea's*. Soesterberg: Aspekt. 311 pp. ISBN 90-5911-154-0, prijs € 25,00

Een unieke dagboek van Pater Tom Tetteroo, die vijftientig jaar in het Wisselmerengebied werkte.

SCHENKINGEN

Een nieuwe rubriek over geschonken collecties aan Pace.

In deze rubriek zullen wij enkele bijzondere en/of grote collecties vermelden die wij recentelijk hebben binnengekregen.

- Een grote collectie dia's van Jutka Rona (professioneel fotograaf) die zij maakte tijdens haar reis door Papua, samen met bergbeklimmer Bart Vos. Deze dia's heeft zij ter beschikking gesteld voor publicatie op onze website. Binnenkort zullen ze daar te bewonderen zijn.
- De Zusters Franciscanessen uit Bennebroek hebben een grote collectie artefacten aan Pace geschonken, waaronder een bijzonder ornament (een kamil) uit de Baliem.
- Van Peter ter Laag kregen we negen dozen met dia's o.a. uit de Baliem. De dia's worden op dit moment op kantoor gescand en zullen spoedig op onze website getoond worden.

Een kamil

Foto: Jutka Rona

VRIJWILLIGER AAN HET WOORD

Sinds september 2005 werk ik als vrijwilliger bij PACE. Graag wil ik iets vertellen over mijn motivatie en over wat ik zoal voor werkzaamheden heb. Het enthousiasme van waaruit ik solliciteerde is er nog steeds. Ik heb interesse voor menselijk gedrag en cultuur en dus valt er voor mij een heleboel te leren en te ontdekken tijdens dit werk.

In de eerste plaats zijn er de etnografische artefacten die een flinke bewondering oproepen maar daarnaast ben ik ook op zoek naar de overeenkomsten tussen hen en ons. Soms lijken die overeenkomsten er op het eerste gezicht niet te zijn maar blijkt er na opmerkingen van collega's toch veel logica te zitten in wat ik zie. Zo leerde ik dat veel Papoea-mannen de gewoonte hebben om sieraden te dragen en hun gezichten mooier te maken; meer dan mannen in onze maatschappij. Veel Papoea-vrouwen daarentegen hebben minder dan wij de neiging om zich mooi te maken. De conclusie is dus dat de cultuur in meer of mindere mate bepaalt hoe je je gedraagt.

Cultuur bestaat niet alleen uit man-vrouw verhoudingen maar nog uit veel meer andere dingen bijvoorbeeld religie, sociale hiërarchie en relaties. Het ontzettend verwarrende op de wereld is dat we andermans gewoonten een beetje raar vinden maar dat het ook heel logisch is dat die ander ons raar vindt. Door te leren over andermans cultuur krijgen we ook inzicht in ons eigen gedrag en leren we elkaar beter te waarderen.

Net als andere vrijwilligers ben ik bezig met het scannen van boeken om deze vervolgens op het internet te zetten. Verder beschrijf ik foto's en dia's. Hierbij hoort altijd een duikje in de bibliotheek of een verhaal van een deskundige en dat is leuk. Op dit moment lees ik in de boeken en kijk ik naar artefacten omdat ik wat voor Papoea's wil betekenen. Ik weet zeker dat ik door mijn werk bij PACE meer zal gaan lezen en nauwkeuriger zal gaan kijken naar menselijk gedrag.

Joset Vervoort

BESTUUR

Jaap Timmer, voorzitter
Pim Schoorl, vice-voorzitter
Fransje Sollewijn Gelpke, secr.
Jan van Baal, penningm.
Piet Bots
Paul van den Brink
Leo Dubbeldam
Suzie Joku
Harry Kamma
Jos Marey
Rogier Smeele

BUREAUSTAF

Anita Bouwman
Carmen Halfhede
Sjoerd Jaarsma
Koen de Jager
Erik Koren

RAAD VAN ADVIES

Dhr. Otto Ap
Drs. Jone Bos
Drs. Nol Hermans
Drs. Fer Hoekstra
Mevr. Eef Mamoribo
Drs. Kees van den Meiracker
Drs. Frans Peters

Colofon

PACE Nieuwsbrief is een uitgave van de Stichting Papua Cultureel Erfgoed.

ABONNEMENT

PACE Nieuwsbrief verschijnt minimaal eenmaal per jaar. De nieuwsbrief wordt toegezonden aan onze donateurs.

EINDREDACTIE

Het bestuur

OPMAAK

Sjoukje Rienks

REDACTIEADRES

info@papuaerfgoed.org

donaties

Uw bijdrage kunt u overmaken op Postbank 9112842 m.v.v.

- 'gift' of 'donatie'
 - minimaal € 15,00
- t.n.v. St. Papua Cultureel Erfgoed, Symfonielaan 18, 3438 EV Nieuwegein

Symfonielaan 18
3438 EV Nieuwegein

T: (030) 604 5422;
F: (030) 604 6885
E: info@papuaerfgoed.org
www.papuaerfgoed.org

Postbank: 9112842
KvK nummer: 320 87784